

Franck, Nicholas in Julien, pa Florian iz Avstrije... njihovi vodje Daniela, vedno nasmejani Claude, naš občudovalec Walter, ki je Patriciji na koncu vsak dan nosil krema... domačini Ruedi, Linda, vedno prijazna in nasmejana Carole, André, ki nas je spraševal o nekem Tomažu, Janezu in Dušanu in potem smo zanje napisali kartice, pa John, ki nam je prvi predstavil bližnjo in daljno okolico, nato pa smo zazijali, ko se nam je predstavil in rekel, da je Kanadčan, njegova žena, ki nam je kuhala, mali živahni Aleksander... Spomnili smo se na prvi dan, ko

smo občudovali novo in moderno opremo drugih, me pa smo si tam izposodile deruze, pasove in nekaj cepinov. Kaj kmalu pa se je pokazalo, da smo bile me še najbolj vzdržljive. Na začetku tabora smo bili vsi po vrsti pesimisti, a ko smo se vozil domov, nam je bilo žal, da ta tabor, kaj tabor, kar pravicata planinska šola, ne more večno trajati.

Na koncu moram povedati, da so nam udeležbo na taboru omogočili starši, ki so primaknili kar čeden kupček denarja, pa tudi Planinska zveza Slovenije ter Obalno planinsko društvo Koper.

TRI STOLETJA NAJIMENITNEJŠEGA VALVASORJEVEGA DELA

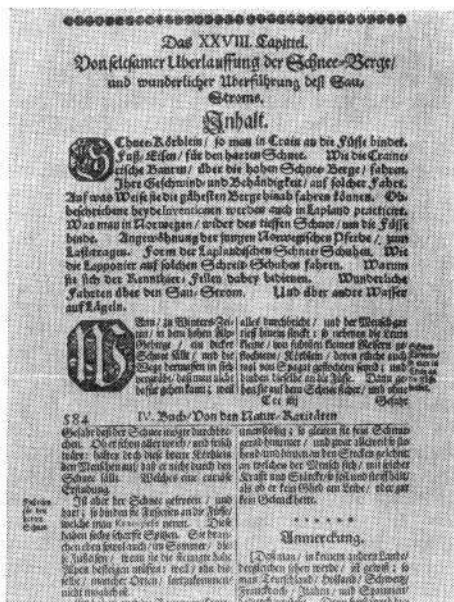
SLAVA VOJVODINE KRANJSKE – IN SLOVENIJE

Slovenski naravoslovci praznujejo letos dve pomembni obletnici: pred natančno tristo leti je izšlo znamenito Valvasorjevo delo *Slava vojvodine Kranjske*, pred točno sto leti pa so v *Postojni ustanovili jamarско društvo Anthron*, tretje jamarско društvo na svetu, s čimer označujemo začetek organiziranega jamarstva na Slovenskem. Danes naj se spomnimo *tristoletnice Slave*: to je bila krona Valvasorjevega pisateljevanja o naravnih pojavih, šegah, navadah in življenju v njegovi (in naši) domovini. Delo, razdeljeno na petnajst knjig, vezanih v štiri debele zvezke, je izšlo leta 1689 v Ljubljani in je bogato okrašeno s podobami in zemljevidi.

S Slavo vojvodine Kranjske je Valvasor daleč presegal dosežke tedanjega domoznanstva. Kot pravi velik poznavalec in proučevalec tega slovenskega polihistorja Branko Reisp, take knjige ne premore zlepa katera dežela v tistem času. Z opisi Kranjske kot osrednje slovenske pokrajine in drugih slovenskih pokrajin je dal Valvasor vsestransko podobo precejšnjega dela današnje Slovenije in njene sosesčine v drugi polovici 17. stoletja. Tako je nastalo vodilno delo našega zgodovinopisja in zgodovinski vir, v katerem je sicer za današnjo rabo dosti odvečnega, kljub temu pa je zakladnica vsakovrstnih podatkov, tristo let neponovljena enciklopedija Slovenije.

Janez Vajkard Valvasor se je rodil 28. maja 1641 v Ljubljani in je bil isti dan krščen v ljubljanski stolnici. Študiral je v Ljubljani pri jezuitih in nato odšel študirat na Nemško, še ne petindvajsetleten pa je začel potovati po svetu — in po domovini.

Čeprav bomo o obeh okroglih obletnicah letos še pisali, naj kot uvod v to proslavljanje ponatisnemo nekaj odstavkov iz

Stran iz Vojvodine Kranjske, kjer Valvasor popisuje, kako se ljudje po Kranjskem vozijo s smučmi

Valvasorjevega berila *Mirka Rupla*, da bi obudili spomin na to, kako je Valvasor v *Slavi vojvodine Kranjske* videl nekatere gorske predele in naravne pojave okrog njih. (Op. ur.)

GORE SLOVENIJE

Narava je razvrstila doline in gore, ravnine in griče, nižave in višave; v tem redu torej sledimo zgledu modre mojstrice in pojmido iz nižin in dolin h goram! Teh pa

je v gorenjskem delu toliko, da me skrbi: če bi vse naštel, bi bralca utrudil. Zato hočem iz te množice izločiti le tu in tam katero in se je s peresom dotakniti.

Pesjanski vrh je prav daleč viden visok hrib blizu Polhovoga Gradca in ker je zelo rodovit, povsod pokrit s hišami.

Kranjska gora se dviga pri Kranjski gori in ker je kamnita, se dviga zelo težavno; ne odlaga svoje snežne kape, saj spada med snežnike. Skoznjo gre preduh, ki moreš po njem peš, čeprav po vseh štirih, dospeti v Bovec; sicer bi moral mnogo milj naokoli...

Gamberška planina pravijo zelo visokemu hribu, ki na vrhu loči Štajersko od Kranjske. Mogočno zre okrog sebe in ima zgoraj jašek, ki se pogreza v obliki dimnika in mu ljudje pravijo Vetrnik. Če vržeš kamenj vanj, se dvigne iz njega močan veter. Ljudje tod okrog pripovedujejo, kako veter včasih tako divje in silno zapiha, da ni mogoče blizu.

Jelovica, velika in visoka gora, sega daleč, namreč od Kroke do Bohinja.

Grintavec, prav visok snežnik, stoji nad Kranjem...

Rožniku gre po pravici to ime, kajti kakor roža med cveticami je glede prijetnosti in ljubkosti pred vsemi hribi. Leži blizu Ljubljane in se ponaša s častjo, da je dal svojo lepo, zeleno glavo za temelj cerkvi Naše ljube Gospé. To cerkev ni težko obiskati, ker hrib ni bogve kako visok. Njegovo vznožje (namreč spodnji njegov del) se ljubko zeleni in prijetnem gozdiču, polnem bukev in smrek.

Storžič, ki stoji sam samcat nad Kranjem, se dviga tako visoko in strmo, kakor bi hotel predreti oblake.

Srednja Kranjska je povsod povišana z gorami in je tako rekoč veriga gričev, ki se naslanjajo drug na drugega.

Ločnik, prav visok hrib tik blizu Turjaka, ki na njem stoji cerkev Matere božje, je videti prav čeden. Na dan sv. Ahaca praznujejo na njem veliko svečanost za neko zmago nad dednim sovražnikom. Tedaj dá gospod grof Turjaški streljati zgoraj iz mnogih dvocev in možnarjev. Hrib je na pogled izredno lep; z njega vidiš silno daleč naokoli.

Slivnica ima precejšnjo višino. Še mnogo večjo pa Snežnik. Ta gora, ki ima za sosedo grad z istim imenom, je čisto šiljasta in pravi nebni sveter, saj te tako poviša, da se z njenega vrha po vsej deželi naokoli lahko z očmi sprehaš, da, vidne žarke lahko pošiljaš preko morja, v Italijo, na Hrvaško, v Turčijo in povsod naokoli. Leži na hrvaški in dalmatinski meji in goji grozotne divjine.

To, kar se je v prejšnjih časih imenovalo *Alpes Juliae*, imenujemo danes Hrušico. Hrušica je visoko in divje gorovje, ki se razteza po vsej Kranjski in mnogo milj daleč v Turčijo. Kjer se najbolj zoži, meri

še vedno tri milje. Tla so sicer vsa kamnita, vendar rastejo tod najvišja drevesa, kakor bukke, smreke in podobno, ter delajo neverjetne divjine.

To gorovje je nedvomno eno najslovičnejših in najznamenitejših v Evropi. Nekoč so ga tako Rimljani kakor stari Nemci, Avstrijci in Bavarci imeli za črn oblak, ki so iz njega namesto toče leteli meči in puščice, zakaj čezenj so šli stari Galci in Nemci zoper Rimljane, nato tudi vojské Julija Cezarja in Oktavijana Avgusta zoper Japide in druge sosedne narode. Ob vznožju gorovja, s te in one strani in tam blizu, je bojni meč često in grozovito divjal.

Babna gora nasproti Dvoru je visoka gora. Na vrhu ene svojih skal, ki se tako dviga, da se zdi nemogoče priti nanjo, nosi star, razdejan tabor. Bila je velika zgradba, v kateri so našli 14 sob.

Nanos je visoka, in znamenita gora med Vipavo in St. Vidom. Na njej so, kakor pravijo, trije veliki močni železni obroči v skalah, pa daleč narazen, kakršne imajo pri morju, da nanje ladje privezujejo. Čemu pa naj bi tu bili vdeleni obroči, ni znano.

Gorovje Na vrheh v Vipavski dolini je daleč vidno in preobloženo z vinom, ki pa ni tako imenitno kakor tisto, ki uspeva spodaj v dolini.

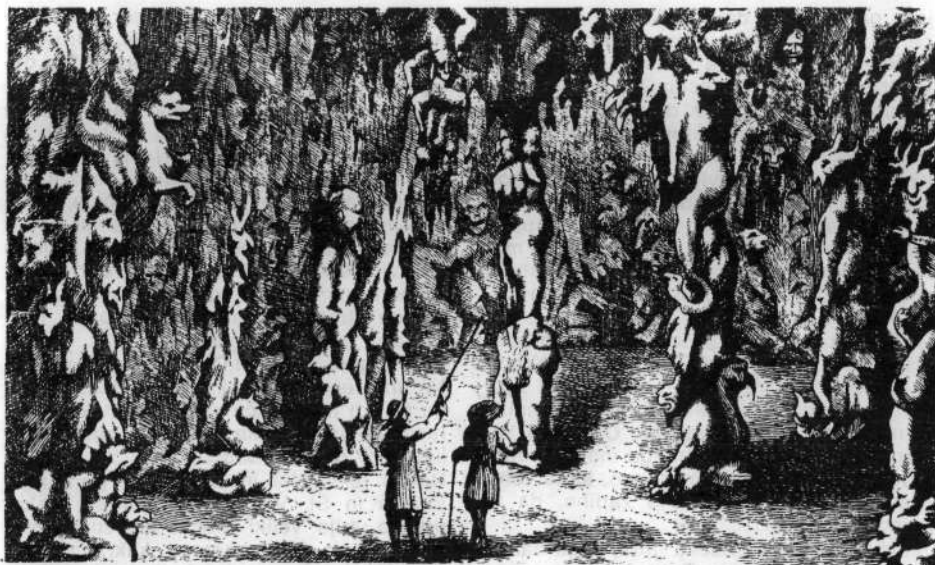
Črni kal, prav visoka in razsežna gora v Čičariji nad Jadranskim morjem, rodi izvrstno vino, črnikalca, katerega daleč znana slava povzroča, da v daljnih deželah poprašujejo po njem.

ZNAMENITA IZNAJDBA: SMUČI

Kadar zapade v zimskih časih v visokem planinskem svetu debel sneg in pota tako zamete, da ne moreš nikamor, ker se vse udara pa človek globoko ugreza: tedaj vzamejo ljudje majhne procke, pletene iz tankega šibja, nekatere pač tudi iz motvoza, ter si jih privežejo na noge. Tako hodijo varno po snegu in se jim ni bati, da bi popustil; bodi sneg še tako mehak in mlad, té široke procke te drže, da ne ugrezneš. To je znamenita iznajdba.

Če pa je sneg zamrzel in trd, si privežejo železne dereze, ki jim pravijo krampeži; ti imajo po šest ostrih konic. Uporabljajo jih tudi poleti, kadar morajo na strme skalnate planine, zakaj brez njih marsikje ni mogoče dalje.

Poleg tega poznajo kmetje ponekod na Kranjskem, zlasti pri Turjaku in tam okoli, neki redek izum, kakršnega nisem videl še nikoli v nobeni deželi, namreč, da se spuščajo pozimi, ko leži sneg, po visokem hribovju z neverjetno naglico v dolino. V ta namen vzamejo po dve leseni deščici, četr palca debeli, pol čevlja široki in približno pet čevljev dolgi. Spredaj sta deščici ukrivljeni in navzgor zavihnjeni. Na sredi je usnat jermen, da se vtikajo noge

Marsikje se v Valvasorjevih opisih prepletata (takratna) znanost in vraževerje; takole si je predstavljajal kapniške tvorbe v Postojnski jami — kot žive pošasti

vanj; na vsako nogo se pritrjuje po ena taka deščica. K temu ima kmet še čvrsto gorjačo v rokah; to si nastavi pod pazduho pa se drži ob nji močno nazaj, da mu je za oporo in krmilo, in tako se driča, lahko bi zapisali tudi *smuka* ali *leti* po najbolj strmem pobočju. Zakaj vtem ko stoji na deščicah in se prav trdno, da, z vso močjo naslanja na gorjačo, jo reže tako urno navzdol, da presega skoraj vsako domišljijo in v hitrosti nič ne zaostaja za tistimi, ki se na Holandskem z drsal-kami vozijo po ledu. Vsak trenutek se utegne izogniti vsemu, kar mu je na poti, bodi že drevo ali skala, bodi kaj drugega takega. Noben hrib mu ni prestrm, nobeden z drevjem tako gosto porasel, da se ne bi mogel na ta način drkati po njem. Zakaj kjerkoli mu stoji kaka ovira napoti, povsod je kos svoj smuk po kačje kljukati in vijugati. Če pa je pot povsem prosta, nezarasla in brez opotike, se drevi lepo naravnost, in sicer venomer tako stoje in navzad oprt ob gorjačo: te se drži možak s tolikšno silo in močjo, tako čvrsto in trdo, ko da bi ne imel nobenega uda in nobenega sklepa.

HUDE LUKNJE

Res je čudno, da gre v vojvodini Kranjski toliko rek in vodá pod zemljo, nič manj pa ni čudno, da je pod zemljo toliko jam, zlasti na Srednjem Kranjskem in na Notranjskem, kjer jih vidiš silno veliko ne-navadnih in čudovitih. Čeprav pa ni na Gorenjskem nobene take prav posebne jame ali naravne izumetničene špilje, na-

hajamo vendar naslednje čudne prehode in luknje pod njegovim dnom.

Nad Kranjem na planini pod snežnikom ob stezi proti Jezerskemu gre silno globoka luknja v skale. Če vržeš kamen vanjo, šine megla iz nje ter nastane dež, sneg, grmenje in toča. Tako sem slišal od domačinov, ki so se sklicevali na lastno izkušnjo. Isto mi je potrdil kapucinec, češ da je dognal resnico z lastnim poskusom, ko je bil še svetni, in sicer brez težave, ker je njegov oče stanoval tam čisto blizu. Kar se mene tiče, mislim, da mora spodaj, na dnu tiste špilje, biti velika in globoka mlaka, ki pošilja meglo, če jo vzburi kamen. S svojimi pogostimi hlapovi naredi nevihto s snegom, točo in grmenjem, če morda ne dela tega, kakor nekateri domnevajo, sam satan, da bi, če mogoče, spet zapeljal ljudi v staro pogansko praznoverje.

Ljubelj je luknja, ki so jo napravili zgoraj na snežniku, tako da skoznjo lahko jahaš ali se pelješ. V tej luknji se ločita Kranjska in Koroška. Marsikdo, ki stoji pod goro, si ne bi mogel misliti, da drži čeznjo cesta, kajti neizmerno je strma in visoka, površ še skalnata in porasla z bukovjem. Toda neutrudna pridnost izravna marsikaj hrupavega, ugladi marsikatero neuglajenost in napoti včasih celo neprehodnost samo na pravo pot. Res glede na to, da je ta gora od zdavnaj bila zaradi višine nedostopna za vozove in konje, so jo le privadili na pot, ki se vije okrog nje in gre celó miljo po kačje navzgor. Na mnogih krajih je vsekana ali vdrelana v skale, ponekod pa je podzidana.

Hudih jam je na Kranjskem v glavnem pet. Ker nastajajo iz njih velike nevihte, jih vsako leto blagoslové, da bi jih s tem pomirili in jim silo zlomili. Če se to ne bi

zgodilo, so ljudje prepričani, da bi povzročile hudo nevihto.

Če postanejo te luknje uporne in viharne, se dviga iz njih para, dimu ali megli podobna; iz nje nastanejo črni oblaki, ki se iz njih usuje močna toča ter uniči vsa polja. Luknje so okrogle in najširše merijo približno dva, ožje le en seženj v šir, nekatero pa so še ožje.

POŠASTI POD ZEMLJO

Res je delovanje narave prav tako čudovito pod zemljo kakor nad njo. Sem sodijo tudi jame, ki jih je ustvarila. Ponekod so takšne, da jih ne moreš pogledati brez začudenja. Po mojem mnenju so srednje-kranjske jame bolj občudovanja vredne ko vse druge. Sam sem videl v različnih deželah in kraljestvih ne le v Evropi, ampak tudi v Afriki mnogo prečudnih jam, vendar prav zares nikjer tako redkih in občudovanja vrednih kakor v svoji domovini.

Med Čušperkom in Dobropoljem in tam okoli so tri jame ali luknje, ki se popolnoma navpično poglabljajo v zemljo kakor vodnjak. K tem jamam hodijo vsako leto s procesijo in jih blagoslavljujejo, ker mislijo, da bi, ko bi blagoslova ne bilo, velika nevihta prišla iz njih, ki bi okoličanom opustošila vsa polja. Nekoč so nekoga spustili na vrvi v eno teh jam; ko so ga spet privlekli na dan, je izgubil um in ostal nor ne le nekaj let, ampak je tudi v blaznosti umrl. To mi je potrdil njegov sin in več drugih ljudi kot resničen dogodek.

Blaznost je morala nastati ali zaradi hudih in strupenih hlapov, ki so spodaj v jami, ali zaradi prevelikega strahu pred prikaznijo, ki jo je morda zagledal. Skoro bi se prej odločil za zadnje kot prvo. Da so često pod zemljo pošasti, potrjujejo dovoljno rudniki in deloma tudi druge špilje ali globoke zemeljske votline, ki niso — kakor so našli — brez strahov.

Nadvse in neverjetno čudna je jama pri Postojni, ki greš vanjo silno daleč, a ji še nihče ni prišel do konca. Sam sem šel vanjo z baklami in svetilkami kakih dve milj daleč. Notri najdeš povsod mnogo hodnikov, tu in tam jame, dalje silno velike prostornine, kjer bi mogle stati cele hiše in vasi; ponekod so tudi prepadi, ki so tako globoki, da slišiš padec kamna, ki si ga zagnal vanje, šele po dveh očenajših, kar gotovo kaže grozno globino. Če namreč preleti orei v eni minuti eno nemško miljo, kakor potrjuje po izkušnji preslavni gospod Hevelius, in če padec ne premajhnega kremenovca hitrost orlovih peruti pri padanju prejkone prekaša in ne zaostaja za njo, je lahko razumljiv sklep, kako strašno globoko dno mora zadeti tak kamen. A še grozovitejše je, da v nekaterih prepadih sploh ni slišati padca. Domnevam, da je v globini tak prepad, da zvok, ki ga spodaj napravi kamen, ne sega čisto do vrha, čeprav je po navadi v jamah najmočnejši. Vendar pa se v takih prepadih, kjer od dna ni glasu ali kjer kamen ne da slišnega znamenja, da je dosegel dno, zvok morda zažene in izgubi v mnoge manjše stranske jame in koticke.

Obletnica Saussurove smrti

Pred 190 leti, 22. januarja 1799, je v Ženevi v starosti 59 let umrl švicarski naravoslovec Horace Benedict de Saussure. Deloval in raziskoval je v Alpah in iznašel lasni higrometer. Na podlagi obljube, ki jo je dal, da bo namreč nagradil tistega, ki bo priplezal na najvišjo goro Evrope, so se začeli poskusi prvega vzpona na Mont Blanc, ki so bili kronani z uspehom. Dne 8. avgusta 1786 je človek prvič stal na tej gori. Saussuru samemu je uspelo priplezati na to goro v spremstvu Jacquesa Balmata leta 1787. Od leta 1779 do 1796 je pisal svoje znamenito delo v štirih knjigah »Voyages dans les alpes« (Popotovanje po Alpah).

Sedma ženska na Everestu

Do zadnje sezone je šest žensk priplezalo na vrh najvišje gore sveta, toda nobena od njih ni bila iz Združenih držav Amerike. Stacy Allison iz Portlanda v ameriški zvezni državi Oregon je zdaj naposled rešila to čast ameriškega ženskega alpinizma. Dne 29. septembra lani je stala na vrhu Mont Everesta, in sicer skupaj s Šerpo Pasangom Gjalznom. Vzpon sta opravila po tradicionalni južni smeri. Stacy je bila članica 11-članske dokaj močne ameriške odprave, ki se je imenovala »Kavbojki na Everest«.

Poleg »Kavbojev« je bila lani na poti proti vrhu Everesta še ena ameriška odprava, v kateri so bile tudi ženske, odprava iz Wyominga. Eden od ameriških časnikov je poročal, da je priplezala na najvišjo točko na Zemlji vsaj ena članica odprave, in sicer 50-letna Susan »Sue« Cobb.

Prva ženska, ki je prišla na Mount Everest, je bila Japonka Junko Tabei, na vrh pa je stopila leta 1975. Prva Evropejka je stopila na vrh Everesta leta 1978, to pa je bila Poljakinja Wanda Rutkiewicz. Doslej je od prvega vzpona leta 1953 v celoti priplezalo na vrh Everesta 220 ljudi, samo sedem pa je bilo žensk (trije odstotki), ne računajoč »sporni« Američanki.

Stacy Allison je začela svojo himalajsko kariero leta 1982, ko je bila članica ameriške ženske odprave, ki je priplezala na Amo Dablam.

J. N.

Zakonca — popotnika iz NDR

Bärbel in dr. Reiner Oette! iz Nemške demokratične republike sta v Ilseburgu v Harzu končala svojo 4285 kilometrov dolgo pešpot po vseh devetih glavnih popotniških poteh v NDR. V 190 etapah sta zakonca med počitnicami in ob koncih tedna prekrizarila več kot polovico vseh občin v Vzhodni Nemčiji, spoznala 152 mest in skoraj 500 vasi ter se povzpela na 127 gor in gričev.